

“Odmevi zedinjene Italije v Trstu”

Licej Prešeren – Italijanski Risorgimento in slovanski narodi– vplivi in soočanja

Italijanski preporod je bil tudi vzor in opora drugim narodom. Dijaki bodo obravnavali nekatere primere, predvsem iz slovenske, pa tudi iz poljske, češke, hrvaške in srbske zgodovine, in bili posebno pozorni na Trst. Skušali bodo tako razumeti nekatere vidike odnosov, ki so se spletli med različnimi tokovi italijanskega preporoda in nacionalnimi ter socialnimi gibanji drugih narodov. Uporabili bomo raznovrstno gradivo: takratni tisk, nekatere spomine in biografije, literarna besedila, nekatere arhivske vire iz tržaških arhivov in vire, ki jih navajajo zgodovinopisna dela.

mentorici: prof. Marta IVAŠIČ in prof. Tatjana MILETIĆ
strokovni svetovalec: dr. Borut KLABJAN

dijaki: Irena COSSUTTA, Janja HAUSCHILD, Nicole PARMESAN, Anna PICCOLO, Erica SARTORI (razred I K.L.), Moira BERGINC, David GUŠTIN, Tjaša OBLAK, Lucija TAVČAR, Tanja VALIČ (razred III K.L.)

ITALIJANSKI PREPOROD IN POLJSKO NACIONALNO GIBANJE

Mamelijeva himna

Posebno močne so vezi med italijanskim preporodom in poljskim nacionalnim gibanjem. O tem govorijo tudi naslednje vrstice Mamelijeve himne:

“Orel avstrijski že izgubil je perje svoje.
Kri Italije in kri Poljske
pil je s Kozakom, a srce mu je izjedla.”

Goffredo Mameli je spesnil to himno, *Il Canto degli Italiani*, Pesem Italijanov, leta 1847. V peti kitici kliče v boj proti skupnima sovražnikoma, Avstriji in Rusiji (deželi Kozakov), proti dvema cesarstvoma, ki zatirata podjarmljene narode.

»Poljsko vprašanje«

Med letoma 1772 in 1795 je Poljska doživela tri delitve. Največji del si je prisvojila Rusija, svoj delež pa sta dobili tudi takratna Prusija in Avstrija. Zadnja delitev jo je leta 1795 dobesedno izbrisala z zemljevida in dovedla do popolnega uničenja stare in slavne poljske države.

Po Napoleonovih vojnah je delitev Poljske potrdil Dunajski kongres. Naveličani zatiranja so se Poljaki skušali upreti. Njihove vstaje so bile neusmiljeno zatrite. Nacionalna in socialna nadvlada nad poljskim ozemljem je tako trajala vse do leta 1918.

Prva svetovna vojna je prinesla zlom treh cesarstev, Rusije, Avsto-Ogrske in Nemčije, ki so dolga leta zatirala Poljake. Tako je leta 1918 Poljska dobila priložnost za preporod in neodvisnost.

Francesco Nullo

Simbol povezanosti italijanskega preporoda in Poljske nam je lahko lik Francesca Nulla, ki se je boril ob Garibaldiju v “odpravi tisočerih” in padel nato leta 1863 pri Krzykawku v južni Poljski, v boju na čelu legije italijanskih prostovoljcev, ki so odšli, da bi se bojevali proti carski Rusiji.

Mnogi spomeniki, ulice in šole so mu posvečeni, ne le v rodnem mestu Bergamo, pač pa tudi drugje in še posebej na Poljskem. Tudi mnoge spletne strani govorijo o njem. Povedati pa je treba, da je povezanost z Garibaldijevim gibanjem naletela na nasprotovanje poljskih konservativnih katoliških krogov.

Poljska himna

Presenečeni smo ugotovili, da je poljska nacionalna himna tesno vezana na Italijo, saj je bila ubesedena in uglasbena že leta 1797 v mestu Reggio Emilia. Njen avtor je Józef Wybicki, poročnik armade poljskih pregnancev, ki so se pridružili Napoleonu, ker jim je obljubil, da se bo z njimi bojeval proti Avstriji, Prusiji in Rusiji. Pesem je tudi danes poljska državna himna. Znana je z imenom »Mazurka Dobrowskega«, po poljskem generalu, ki je živel kot izgnanec v Parizu.

Leta 1834 je himna doživela slovaško verzijo v češkem jeziku, ki se je kmalu razširila med slovanske narode. Slovenska različica je bila objavljena leta 1848 v Ljubljani z naslovom »Hej, Slovani!«. Peli so jo tudi v Trstu.

Poljska himna se je začejala z verzom "Jeszcze Polska nie umarła", Poljska še ni umrla, kasneje in danes pa z besedami "Jeszcze Polska nie zginęła", Poljska še ni izginila.

Irena Cossutta, Janja Hauschild, Nicole Parmesan, Anna Piccolo

MAZZINI, SLOVANSKA PISMA IN PRERODITELJSKA MOČ POLJSKE NACIONALNE PESMI

Mazzinijev spis ***O slovanskem narodnem gibanju***, ki ga je Giuseppe Mazzini objavil julija 1848 v svoji reviji »L'Italia del Popolo«, »Italija ljudstva«, kaže več nenavadnih značilnosti: kdor si po naslovu pričakuje racionalno, zgodovinsko, objektivno besedilo, bo nedvomno presenečen.

Ko bi hoteli začeti komentar tega dela pri koncu, bi videli, da se spis zaključuje z besedo *passione*, *zavzetost*. In prav zavzetost, človeško čustvo, vera v Boga in v Narod, je osrednji predmet tega besedila, v katerem Mazzini povezuje te teme s slovanskim nacionalnim gibanjem.

Mazzini dojema slovansko vprašanje podobno, kot so to mnogi drugi predstavniki romantike. Slovani so »ljudstva brez zgodovine«, zato so čistejši od drugih evropskih prebivalstev, ki so že pokvarjena. Če dobesedno navajamo:

»Iz njihovih pesmi, njihovih piesmas, veje jezik gorečega dejanja, energičnega, neznanega mnogim bolj izčrpanim prebivalstvom, rekel bi, da so njihovi avtorji trpeli, a obenem izzivali: v njih ni radosti, pač pa negotova slutnja bodoče veličine in neukročena zavest moči.«

Prav iz tega pesništva Mazzini jemlje spodbudo za utemeljevanje svoje teze, natančneje v poljski pesmi, ki po njegovem pomeni najvišjo in najpopolnejšo obliko predanosti lastnemu narodu. Tako piše:

»Poljsko pesništvo je torej v največji meri nacionalno. (...) je žalostno kot trpljenje, silno kot vera.« In dalje: *»Te pesnike (je) navdihnilo, (je) posvetilo izgnanstvo, saj bi na Poljskem bili zarotniki, kot so bili, skoraj vsi, vojaki. Objeli so vso dušo Poljske: vse njeno zgodovinsko izročilo z vsemi religioznimi in mističnimi slutnjami se je utelesilo v njih; (...) Tam doli je v vsaki koči mladenič, ki ga njihova silna beseda navdihuje k boju (...).«*

Pesnik je torej Mazziniju *»narodov prerok«*, ta, ki se navdihuje pri *»Čaščenju Domovine«*, je *»Beseda tistih, ki ne morejo govoriti«*, in ima torej temeljno vlogo v osvobajanju svojega naroda.

Najpomembnejši predstavnik takega močno nacionalnega pesništva je Mazziniju Mickiewicz, ki povzema njegovo misel: *»Moja ljubezen do sveta - pravi Mickiewicz – ni legla na eno samo bitje (...); jaz ljubim Cel narod.«*. Ta politična in nacionalna zavzetost, še prej kot literarna ali intelektualna, ni lastna le slovanskim pesnikom, katerih Mickiewicz je največji predstavnik: je značilna za vso romantično kulturo. Tudi Byron se je, na primer, bojeval za osvoboditev tlačениh narodov.

Ideja *»naroda brez domovine«* večkrat nastopa v tem Mazzinijevem spisu: poljski narod, nam avtor daje razumeti, je najzrelejši, najboj pripravljen na neodvisnost, je tisti narod, pri katerem se bo *»vžgala iskra, ki bo dala ogenja smodniku«* in njegovi pesniki, ti *»silni glasovi, ki vse od leta 1830 dvigujejo glas svojih pesmi, od katerih drgetijo do svojih najskritejših globin slovanska srca«*, bodo tudi sami med največjimi izmed tistih, ki so prispevali k pridobljeni svobodi.

Prerod slovanskih narodnih gibanj torej Mazziniju ni le politični program, številčno merjenje ali zgodovinsko dejstvo: je tudi stvar čutenja, kulture, vznemirjenosti, vere, in predvsem *zavzetosti*.

Erica Sartori

Vir:

Giuseppe Mazzini, *Lettere slave e altri scritti*, con saggio introduttivo e cura di Giovanni Brancaccio, Milano, 2007

ŠPORTNO-POLITIČNO DRUŠTVO SOKOL

Vež med slovanskim svetom in italijanskim preporodom predstavlja tudi športno-politično telovadno društvo *Sokol*, ki je odigralo pomembno vlogo v zgodovini, saj je prispevalo k narodni prebujanju slovanskih narodov. Razvijati se je začelo na češkem in se kmalu razširilo drugam, posebej med Slovence in tudi v Trst. Kasneje tudi med izseljence. Prvi Sokol je bil ustanovljen februarja 1862 v Pragi. Prvi slovenski Sokol je bil ljubljanski in je bil ustanovljen oktobra 1863. Slovenki Sokol poznamo tudi z imenom *Južni Sokol*. V Trstu so oblasti leta 1869 prvo prošnjo za ustanovitev slovenskega telovadnega društva zavrnilo in jo dovolile šele leta 1882.

Sokolske vrednote

Za češki narod, tako kot za slovenskega, je Sokol pomenil protiutek nemškemu telovadnemu društvu, ki so širila nemški nacionalni vpliv med slovanske narode. V Primorju se je zoperstavljal tudi italijanskim športnim društvom. Sokolska ideologija je hotela spodbujati narodno in kulturno zavest. Vrednote, ki so jih imeli za pomembne, so bile: disciplina, načelo *mens sana in corpore sano*, zdrav duh v zdravem telesu, poštenost do sebe in do drugih in boj proti krivicam.

Ob koncu 19. stoletja je bil Sokol že uveljavljeno gibanje z več tisoč člani. Njegov namen ni bil le druženje in tudi ne le to, da bi mlade vzgajali s telovadbo, njegovi člani so bili tudi ideološko vključeni. Društvo je bilo opredeljeno kot vsenarodna nadstrankarska svobodomiselna organizacija odprta vsem Slovanom. S svojo liberalno usmerjenostjo je v prvih letih 20. stoletja spodbudilo rojstvo katoliških športnih društev *Orla*.

Organizacija

Družbena predstava o starih Slovanih je navdihnila Sokole, da so se na krajevni ravni zbirali v *družine* in na višji ravni v *čupe*. Voditeju je bil priznan naziv *starešine*. Med sabo so se člani Sokola imenovali bratje. Ob telovadnih

nastopih in paradah so poseben pomen imeli *zletji*, deželni, vsenarodni ali mednarodni veliki shodi.

Miroslav Tyrš, ustanovitelj Sokola

Rodil se je na češkem z imenom Friedrich E. Tirsch leta 1832, v nemško govoreni družini. Oče je bil zdravnik. Študiral je v Pragi. V mladih letih so ga zelo zanimali klasični jeziki, zato je dobro obvladal tudi latinščino in grščino. Prvi je hotel polagati izpite v češčini. Kmalu se je pridružil češkemu nacionalnemu gibanju. Kot domači vzgojitelj je razvil pozornost do telesne vzgoje. Postal je doktor filozofije. Navdihnile so ga Mazzinijeve ideje, za sokolski paradni kroj je izbral rdečo srajco Garibaldija in njegovih Tisočeri. Umrl je v nepojasnjenih okoliščinah leta 1884.

Sokolski kroj

Paradna uniforma je bila za Sokole med najpomembnejšimi dejavniki njihove prepoznavnosti. Kroj slovenskih Sokolov je bil podoben češkemu. Najbolj prepoznavni del uniforme je bila prav rdeča srajca, ki so jo povzeli po Garibaldijevi srajci bojevnikov za Zedinjeno Italijo. Oblekli so jo nad belo srajco, tako da so se videle bele ovratnica in manšete. Nad rdečo srajco so nosili sivorjavo suknjo z delanimi zaponkami namesto gumbov in gumbnic. Tako suknja kot hlače so bili iz surovega platna in so imeli nekaj potez ruske noše. Z razliko od čehov, slovenski Sokoli niso nosili škornjev. Pomembno je bilo pokrivalo. Nosili so nizek črn klobuk s širokimi krajci ali kapo, ki je bila podobna črnogorski. Spredaj v sredini je bila pripeta kokarda v narodnih barvah, na levi strani pa je bilo navpično vtaknjeno sokolje pero.

Slavnostnega sokolskega kroja se ni smelo nositi kadarkoli, temveč le na uradnih prireditvah in v drugih določenih priložnostih. V nasprotnem primeru si bil kaznovan. Isto je veljalo za telovadni kroj, ki je bil namenjen samo telovadnim nastopom.

Ko so bila leta 1869 v Trstu oblastem predstavljena prva sokolska pravila, pobudniki niso predvideli rdeče srajce, temveč modro. Mogoče prav v čelji, da

bi ne poudarili te vezi z italijanskim prepородnim gibanjem. A kasneje, ko je leta 1882 tr̄aški Sokol dobil dovoljenje za svojo ustanovitev, so pravila predvidevala rdeo srajco, kot so jo imeli vsi Sokoli.

Irena Cossutta, Janja Hauschild, Nicole Parmesan, Anna Piccolo

PREPOROD ITALIJE, TRST IN JUŽNI SOKOL

Trst ni bil le prizoriše italijanskega narodnega gibanja. Tudi slovanski narodi so se zavzemali za svoje uveljavljanje in neodvisnost. Športno društvo Sokol je v tem obdobju odigralo temeljno vlogo v obujanju rodoljubja pri tr̄aških Slovencih.

Zedinjenje Italije, katere letos praznujemo stopetdesetletnico, je pomenilo višek nacionalnega gibanja, ki je koreninilo zelo dale v asu in ni bilo omejeno na en sam narod, temve je bilo splošno, saj v letu 1848 govorimo o »pomladi narodov«. V to obdobje se vkljuuje tudi dogajanje, ki ga bomo kmalu razlenili. Obravnavali bomo slovenski prepород in vlogo, ki so jo športna društva imela pri širjenju tega gibanja v drugi polovici 19. stoletja. Podrobneje bomo skušali razumeti dinamike tega pojava v Trstu.

Preden spregovorimo o Trstu, pa se moramo za trenutek preseliti v Prago iz leta 1862, kjer je [Miroslav Tyrš](#), eški rodoljub, ustanovil športno društvo Sokol. Organizacija se je ukvarjala s telovadbo, a liberalna politika, panslavizem in patriotizem so bili e od zaetka nelojivi od športnih ciljev Sokolov. To je bilo gibanje, ki se je rodilo iz elje, da bi v slovanskih narodih prebudili rodoljubje, ki se je takrat pojavljalo po celi Evropi.

V Trstu je Sokol uradno nastal z dvajsetletno zamudo: 8. maja 1882 je bilo ustanovljeno Telovando društvo Tr̄aški Sokol. Zakaj »uradno«? V resnici so se tr̄aški Slovenci e poskusili vkljuiti v dejavnost telovadnih društev, vendar noben poskus ni uspel: razlogov je bilo mnogo in bili so razli ne narave. Skušali bomo dogajanje obnoviti im bolj natanno.

Najprej moramo upoštevati, da je bil leta 1863 ustanovljen Ljubljanski Sokol in da je predstavljal »centralni sede« za vsa ostala sokolska društva na

Slovenskem. Seveda ne smemo pozabiti, da je bil Sokol predvsem kulturni in rodoljubni zgled. Tudi tržaški Slovenci so se želeli vključiti v to gibanje, vendar so morali tudi pazljivo presojati posebnosti tržaškega okolja tistega časa, v katerem so živele bolj ali manj v sožitju tri velike skupnosti: italijanska, slovenska in nemška. Poleg tega sta italijanska in nemška skupnost že imeli svoji športni društvi, nemški [Eintracht](#), ki je bil ustanovljen leta 1850, in [Società Ginnastica Triestina](#), kot se je kasneje imenovala, iz leta 1863, ki so j ooblasti večkrat prepovedale. Ni čudnega ni bilo torej, da so te tri skupine kaj kmalu začele tekmovati med sabo in skušale braniti svoje interese, tudi v škodo drugih: Nemci so podpirali Avstrijo, Italijani so vse bolj podpirali iredentistično stvar, Slovenci pa so skušali utrjevati svoje pravice in narodno pripadnost.

Prav ta nasprotovanja so pripomogla k temu, da je pri ustanovitvi tržaškega Sokola prišlo do velike zamude, saj je julija leta 1868 sredi mesta prišlo do hudega incidenta, kar je dobilo pomen spopada med Slovenci in Italijani. Notranje ministrstvo, ki je leta 1869 pregledalo [prvo prošnjo za ustanovitev](#) tržaškega Sokola, je prošnjo zavrnilo, češ da »bi to društvo...utegnilo pri sedajšnjih okoliščinah javni mir kaliti«. Dogodki preteklega leta pri Chiozzovih obokih so torej odmevali tudi v tej prepovedi. Vendar se ustanovitelji niso vdali in so se obrnili kar na dunajsko Notranje ministrstvo, ki jim je odgovorilo: »da predstavlja političnost društva njegova (slovenska) zastava in dejstvo, da so člani društva izključno Slovani, prav tako pa so tudi v odboru sami Slovani«, zato je bila prepoved veljavna, »ker je v trenutnih razmerah treba predvsem ohraniti javni mir«. Avstrija, ki je bila že oslABLJENA zaradi revolucionarnih gibanj v Italiji, na Češkem, Poljskem in Madžarskem, ni hotela izgubiti nadzora tudi na tržaških tleh, kjer so razmere postajale vse bolj zapletene.

Tržaški Slovenci so bili torej prisiljeni popakati, da bi se situacija pomirila. Pregledati so morali pravila tržaškega Sokola in sprejeti nekatere popravke, preden [so v maju 1882 dobili dokončno potrditev](#). Razvoj društva je bil bliskovit. Leta 1885 je tržaški Sokol štel že 221 članov, dobil je lastni sedež, devet let kasneje je imel tudi lastno telovadnico. Ob vadbi je prirejal nastope, zlete, plese, praznovanja. Tudi kulturno delovanje je bilo zelo upošteevano. Od leta 1861 je tudi v Trstu obstajala italnica, Slavljska narodna italnica. V duhu panslavistične usmeritve Sokola, je imelo tudi tuje sodelavce, predvsem Hrvate in Čeha. V

mestnih četrtih in okolici so nastajale sokolske podružnice. Ko je bil leta 1904 zgrajen tržaški Narodni dom, so v njem dobili svoje prostore tudi Sokoli.

Tržaški Sokol je deloval do začetka dvajsetih let 20. stoletja, ko je bil njegov obstoj sprva oviran, nato pa z vzponom fašizma prepovedan.

Opazimo torej, da so slovanska narodna gibanja v mnogem podobna italijanskemu risorgimentu, ki jim je bil nedvomno zgled, kot se je že zgodilo pri Poljakih. Posebne okoliščine, kakor so bile tiste v habsburškem Trstu, svetovljanskem mestu, ki je bilo obenem tudi prizorišče narodnih in socialnih konfliktov, lahko nudijo drugačen pogled tudi na dobo italijanskega risorgimenta.

Erica Sartori

Viri in literatura:

Bojan Pavletič, Tržaški Sokol in njegov dolgi let = Il lungo volo del Tržaški Sokol: 1869-1999, Trst-Trieste, 1999

Slovenska kronika XX. Stoletja, Ljubljana : Nova revija, 2008

Tomaž Pavlin, Zanimanje za sport je prodrlo med Slovenci že v široke sloje" (Telesnokulturno in športno organiziranje na Slovenskem pred prvo svetovno vojno in po njej), Ljubljana, 2005

Henrik Tuma, Iz mojega življenja: spomini, misli, izpovedi; uredil in dopolnil Branko Marušič, Ljubljana, 1997

Miroslav Tyrš : kratek opis njegovega življenja in delovanja / po raznih virih priredil Gv. Sajovic, Ljubljana, 1911

Arhivi:

Narodna in študijska knjižnica v Trstu, Odsek za zgodovino (OZE-NŠK).

Archivio di Stato di Trieste – Državni arhiv v Trstu (AST).

Spletne strani:

sokol.eu

czechgallery.com/Sokol (con molte immagini)

Wikipedia in sloveno, italiano, inglese, ceco

citzendia.org/Sokol

Niccolò Tommaseo

Iskrice

Profesorica italijanščine nam je predstavila lik in delo Niccolaja Tommasea, da bi se pripravili na branje njegovih *Iskric*.

V tem spisu se Tommaseo obrača na narod slovanskega jezika, hrvaškega ali srbskega ali drugega južnoslovanskega. Tommaseo, ki se je rodil v [Šibeniku](#), ga poimenuje za ilirskega. Bil je jezik njegove matere in ko je mati umrla, mu je ta jezik postal posebno drag. *Iskrice* bi vžgale plamen ljubezni naroda do samega sebe in bi pripeljale do njegove nacionalne prebuje.

Nekaj ur zgodovine in filozofije smo posvetili branju njegovega uvoda k *Iskricam*, njegovega kasnejšega posvetila materi, prebrale smo prve tri *Iskrice* in zaključno, triintrideseto. Profesorica Tanja Miletić nam je pomagala, da smo brali izvirna besedila, kot jih je napisal Tommaseo in predelal avtor sam v drugi izdaji, ki je izšla leta [1848 v Zagrebu](#) pri založbi velikega jezikoslovca Ljudevita Gaja.

Sprva nismo bile zadovoljne in bi bile raje brale besedilo v prevodu, recimo prevod v italijanski jezik samega Tommasea. Vendar se nam je nato branje zdelo lažje od tega, kar smo pričakovale.

Prof. Miletić nas je opozorila na značilnosti besedila in na posamezne izraze. Tommaseo je bil malo pred tem sklenil, da bo gojil »[ilirski](#)« [jezik](#), uporablja pa tudi mnoge izraze, ki danes niso več v rabi. V veliko pomoč nam je bilo, seveda, naše poznavanje slovenskega jezika. Včasih smo si pomagale s sličnimi slovenskimi arhaičnimi izrazi, ki se danes malo uporabljajo, a jih poznamo iz zgodovine književnosti, ali pa z narečnimi izrazi, ki jih sami uporabljamo ali pa jih kdaj slišimo.

Ko smo si izmenjali prve vtise, smo soglašale, da Tommaseo včasih pretirava. Njegove besede so polne vznesenosti, čeprav so nam bili vseč njegovi stavki, v katerih avtor govori o naravi in primerja narodovo življenje z zimo in pomladjo, s potokom, z orlom in golobico. Takoj smo prepoznali njegov verski mysticism, ki ga izraža, tudi ko govori o narodu in njegovi nacionalni prebuji. A vendar se nam je zdelo, da gleda bolj od zunaj, kot Italijan, kot tuj. Pa čeprav govori »[ilirskemu](#)« [narodu](#), in Dalmaciji, in takrat govori kot o svojem narodu.

Njegova pozornost in njegova predanost, se nam je zdelo, sta bili bolj izraz njegove privrženosti toku sodobne romantike. To potrjuje tudi njegova zbirka toskanskih, korziških, ilirskih in grških ljudskih pesmi »[Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci](#)«, ki je izšla v Benetkah v letih 1841-42 in njegovo navdušenje nad Ljudvitom Gajem in Vukom Karadžićem.

Pomembno se nam zdi, da ovrednotimo te vidike italijanskega preporoda, ki sploh niso samoumevni in predvidljivi in se nas najbližje tičejo.

[Irena Cossutta, Janja Hauschild, Nicole Parmesan,
Anna Piccolo, Erica Sartori](#)

POSNETKI IZ ISKRIC so iz izdaje iz leta 1848, ki jo hrani Slovanska knjižnica v Ljubljani. ZADNJI ŠTIRI POSNETKI so iz izdaje iz leta 1888, ki jo hrani Narodna in študijska knjižnica v Trstu.

Viri in literatura:

Iskrice od Nikole Tommasea, U Zagrebu, 1848 (Dra. Ljudevita Gaja) - Slovanska knjižnica v Ljubljani
Nikola Tommaseo, Iskrice, U Zagrebu, Matica Hrvatska, 1888 – Tržaški njižnici NŠK e Biblioteca Civica

Niccolò Tommaseo, Scintille, a cura di Francesco Bruni, con la collaborazione di Egidio Ivetic, Paolo Mastandrea, Lucia Omacini, Milano, Parma, 2008

Jože Pirjevec, Niccolò Tommaseo tra Italia e Slavia, Padova, 1977

Na spletu: kronologija o Tommaseu v italijanščini na strani sklada FAI:

fondoambiente.it/upload/oggetto/Tommaseo

Posebno bogat je portal: rastko.net, tudi rastko.net/Italia

ITALIJA IN SLOVENIJA V DOBI RISORGIMENTA

NEKAJ PRIMERJAV

Vir:

Giuseppe Mazzini, Lettere slave e altri scritti, con saggio introduttivo e cura di Giovanni Brancaccio, Milano, 2007

*Po uvodnih predavanjih smo prebrali Mazzinijevo delo **Lettere Slave**, Slovanska pisma, iz leta **1857**. Najprej sta se nam obe stvarnosti, slovenska in italijanska, zdeli neprimerljivi in nesoizmerljiva veličina italijanskega risorgimenta. Ko pa smo se lotili naloge in pri tem upoštevali tudi šolsko snov, smo izpostavili nekatera vprašanja. Izmed teh smo obravnavali pet tem.*

PROGRAM ZEDINJENE SLOVENIJE

*To poglavje je temeljnega pomena v slovenski zgodovini. V letu 1848, letu »pomladi narodov«, se je po revoluciji v Palermu in drugih italijanskih mestih, po pariški revoluciji in takoj po revolucionarnih dunajskih marčnih dneh pojavilo tudi slovensko nacionalno vprašanje. Tako je bil formuliran program, ki ga poznamo z imenom Program Zedinjenje Slovenije. Ta je zahteval odpravo starih dežel **Kranjske, Štajerske, Koroške in Primorske**, nove meje, ki bi upoštevale narodnostno pripadnost ozemlja, slovensko kraljestvo pod habsburškim žezlom in lasten parlament. Poleg tega je program poudarjal pomen jezika in šolstva in zahteval uvedbo slovenskega jezika v javnih uradih in šolah vseh stopenj. Zahtevali so torej zedinjeno Slovenijo v avstrijskem okviru. Zapisali pa so, da zavračajo priključitev Nemčiji Frankfurtskega parlamenta.*

*Program je nastal v krogu izobražencev **na Dunaju**, ki so ustanovili **društvo Slovenija**. Takrat je bil njihov glavni predstavnik **dr. Fran Miklošič**, znani jezikoslovec, profesor na dunajski univerzi. Miklošič se je pridružil tudi pobudnikom **Slovanskega***

kongresa v Pragi in je podpisal poziv na kongres. Slovenski program je bil nato v aprilu 1848 objavljen v Ljubljani in je spremljal vsa naslednja obdobja slovenske zgodovine. Tudi hrvaški program je podobno zahteval združitev treh zgodovinskih dežel, ožje Hrvaške, Slavonije in Dalmacije. A v njem najdemo tudi zahteve, ki jih v slovenskem programu ni. Z razliko od slovenskega programa je v hrvaškem programu izpostavljena tudi zahteva po svobodi tiska, vere in govora. Poleg tega pa je še izražena zahteva po ustanovitvi narodne banke, univerze, narodne garde in vojske.

Ko je padel Bachov absolutizem in je ožvilo ustavno življenje, so zahteve programa Zedinjene Slovenije dobile nov zagon.

Moira Berginc

ODNOS DO AVSTRIJE

Ob nekaterih podobnostih smo v razredu opazili temeljno razliko med italijanskim risorgimentom in slovenskim preporodom: različni odnos do Avstrije.

Med sovražniki nastajajoče Italije je bila nedvomno Avstrija, ki pa je po mnenju Mazzinija pravzaprav sovražnik tudi vseh »malih slovanskih narodov«. V svojih Slovanskih pismih pravi: »Nove nacije (...) se bodo rodile sredi neizogibnega razpada avstrijskega cesarstva«. Po Mazzinijevem mnenju je za uveljavitev slovanskih narodov potreben razpad Avstrije, ki se mu zdi »nepreklicno obsojena (na svoj konec)«. Zanimivo je, da Mazzini slovansko-italijanski boj proti Avstriji primerja s takratnim bojem grškega naroda proti Turškemu cesarstvu.

Podobno kot drugod po Evropi se tudi slovanski narodi ozaveščajo. Uveljavljala se je misel češkega zgodovinarja Františka Palackega, ki je predlagal, da bi se slovanski narodi organizirali v enote, ki pa bi ostale pod okriljem avstro-ogrske monarhije. Za to se je uveljavil izraz avstroslavizem.

Poudarjali so, da bi se manjši slovanski narodi lahko nacionalno razvijali le v avstrijskem okviru, v katerem bi se lahko branili pred velikimi sosedi, nemškimi in ruskimi. Slovenci, Hrvati in Srbi Vojvodine tudi pred italijanskim in madžarskim pritiskom.

Slovenski in drugi politični predstavniki južnoslovanskih narodov habsburških dežel dolgo niso videli bodočnosti izven avstrijske države. Proti koncu 19. in v začetku 20. stoletja se je pojavila ideja *o jugoslovanski državi*. Med njenimi prvimi zagovorniki je bil slovenski pisatelj Ivan Cankar (1876-1918). Bil je socialist in je večkrat predaval v Trstu.

Lucija Tavčar

O ODNOSU MED NARODI

„Žive naj vsi narodi, ki hrepene dočakat' dan, da koder sonce hodi, prepir iz sveta bo pregnan, ...“. Tako se glasijo vrstice iz Prešernove Zdravljice, sedanje slovenske himne. Pesem je bila najprej cenzurirana in je bila prvič objavljena leta 1848, prav v istem letu, v katerem so se odvijali milanski dnevi upora, *Le cinque giornate di Milano*, v katerem je prišlo do vstaje v Benetkah in prve vojne za neodvisnost italijanskega preporoda. Bil je čas, ko so se vsi narodi prebujali in čutili medsebojno vez v boju proti zatiralcu. Prav v povezavi s tem je Mazzini v svojih *Lettere Slave* napisal, da bo Italija vstala kot sestra vseh narodov, ki imajo, kot ona sama, pravico biti Nacija.

Ideja o bratstvu med narodi je zapisana tudi v četrtem členu *Ustave Rimske republike* iz leta 1849, ki pravi takole: "Republika upošteva vse narode kot brate: spoštuje vsako narodnost: spodbuja italijansko."

Za Italijane so bili zemljepisno najbližji zatirani narodi seveda južni Slovani. Ta velika skupina je bila po tem mišljenju blizu Poljakom, ki so se bojevali za svojo neodvisnost, a daleč od Rusov, saj je carska Rusija spadalo med zatiralce, tako da je Mazzini zelo podpiral prebujo južnih Slovanov, ne pa *panславizma*, pri katerem bi Rusija stopila na čelo vseh slovanskih narodov in bi torej še zatirala manjše narode.

Mazzini, tako kot Tommaseo, je gledal na južnoslovanske narode, tako kot je bilo zelo razširjeno *v dobi romantike*. Bili naj bi ljudje, ki živijo v stiku z naravo, primitivne, da, a ki jih civilizacija še ni pokvarila. Kot je dejal Mazzini, slovanski narodi, ki ponosno nosijo ime boginje Slave, začenjajo svoj boj in si tako pridobijo simpatijo italijanskih sosedov, katere bi lahko naučili ponižne skromnosti in bi v njih našli vzor in tudi vodnika za svoj preporod.

Tjaša Oblak

O PRAVICAH NARODOV

V filozofiji 19. stoletja, na primer tudi *pri Heglu*, se narodi delijo na *zgodovinske in nezgodovinske*. Za zgodovinske so imeli zlasti tiste narode, ki so imeli takrat ali v preteklosti lastno državo, nezgodovinski pa tisti, po tem gledanju, ki so bili le predmet in del zgodovine drugih narodov. V italijanskem risorgimentu pogosto srečamo navezovanje na starorimsko državo in na Beneško republiko.

Mazzini pripoveduje v svojih Slovanskih pismih iz leta 1857 o Srbih in pravi, da so vojskovali proti Turkom in se bojevali za svojo prihodnost, a prav s tem da so ohranjali živ spomin na preteklost in na jumaška dejanja prednikov. Tudi v Italiji so pritegnile veliko pozornost srbske ljudske epske pesmi, ki jih je zbral *Vuk Karadžić* (bil je večkrat v Trstu in srbska skupnost ga je zelo podpirala).

Mnogi so trdili, da je slovenski narod brez zgodovine. V letu 1848 se med slovenskimi izobraženci uveljavi misel, da ima narod pravico do lastne nacije enostavno po svojem obstoju, torej *po naravnem pravu*. Ko je bil predlagan program za Zedinjeno Slovenijo, je bila ta glavna utemeljitev. Hrvaški sabor pa je v svojem programu govoril tudi o *zgodovinski pravici*.

Prvi slovenski poklicni zgodovinarji trdijo, da so Slovenci zgodovinski narod. *Fran Kos* (1853-1924) zbira in objavi srednjeveške vire za slovensko nacionalno zgodovino. Govora je o *Karantaniji*, zgodnjerednjeveški državi. O njej je pel tudi *France Prešeren* (1800-1849), ki je obujal spomin na boj med kristjani in pogani in spopad z Bavarci in Franki v 8. stoletju.

David Guštin

SLOVENCİ IN MAZZINIJEVA SLOVANSKA PISMA

Pri branju Slovanskih pisem smo opazili, da Mazzini Slovencev nikoli ne omenja. Razlogov je morda več: morda jih ni poznal, morda se preprosto ni menil zanje, verjetno pa jih ni imel za narod. Morda so tu drugi razlogi.

Najprej posveča več pozornosti Slovanom na splošno. V prvem pismu jih deli v štiri velike skupine: Poljake, Ruse, Čehe in Slovake ter na četrto, veliko skupino južnih slovanov. Mazzini posveča samo nekaj vrstic slovenskim deželam: omenja nekaj dogodkov, ki zadevajo Koroško in Štajersko, le redko omenja Kranjsko in Ljubljano. Bolj ga zanima Velika Ilirija ali Ilirsko-srbska država, kateri pripadajo, kot sam piše, Hrvaška, Štajerska, Srbija, Črna gora, Dalmacija, Bosna in Bolgarija.

*Mazzini je bil namreč prepričan, da govorijo vsi **južni Slovani** isti jezik ali pa vsaj zelo podoben jezik in da jih družijo podobno izročilo in legende. To je tudi bistvo t.i. ilirizma. Zato je Mazzini (kljub razočaranju po letu 1848, ko se je hrvaška vojska pridružila cesarski proti Madžarom) zelo cenil hrvaškega jezikoslovca **Ljudevita Gaja**, ki je bil med pobudniki ilirizma, in slovenca Stanka Vraza, ki je tudi sam bil eden od najvidnejših predstavnikov tega gibanja in ga tudi Mazzini nima za Slovenca. Obenem pa Mazzini ne upošteva tistih, ki so delovali za samostojni slovenski narod in jezik, in ne navaja ali ne pozna **Frana Miklošiča, Jerneja Kopitarja, Matije Čop, Franceta Prešerna**.*

Na koncu Mazzini pojasni, da je bil namen njegovih Pisem le ta, da bi »skušal s temi naglimi omembami priklicati pozornost bralcev« in poudarja, »da Evropa teži za tem, da bi so prenovila v velike med seboj uravnotežene dele, ki bi se oblikovali po jeziku, geografskem položaju in zgodovinski tradiciji«, pri tem pa poudarja, da bodo slovanski narodi imeli velik pomen v novi Evropi narodov.

Tanja Valič

Mazzinijev spis *Del moto nazionale slavo*, O slovanskem narodnem gibanju, je italijanska verzija iz leta 1848, ki jo je oskrbel sam avtor, eseja *On the Slavonian Movement*. Ta je bil objavljen v Londonu leta 1847. *Lettere slave* iz leta 1857 so kasnejša priredba, s katero je Mazzini v novem zgodovinskem trenutku želel ponovno priklicati pozornost k istim vprašanjem.